

Валентина ГАЛАЦЬКА,
Микола МИРОНЕНКО

"КРИК" МИХАЙЛА МЕЛЬНИКА

(Театр-студія одного актора у Дніпропетровську)

Є у центрі Дніпропетровська, поруч із Троїцьким собором, дивовижне місце – театр одного актора "Крик". Театральна різьблена, як маленька вежа тумба приваблює глядачів, спонукаючи до неспішности вибору вистави.

П'ятнадцять років у русифікованому, урбанізованому просторі існує театр, що вижив у скрутні часи розпаду Союзу, а в перші роки незалежності став храмом національного відродження. На початку ж XXI століття йому випала доля відчувати й передчувати людську недосконалість, зболеність наших душ.

Ідея створити свій сценічний дім народилася в Михайла Мельника, випускника Київського театрального інституту імені Карпенка-Карого, ще давно, коли він працював у Дніпропетровському театрі імені Шевченка. Справжнім вибухом його громадянської позиції (яка, до речі, і зробила його митцем, гідним Міжнародної премії імені Леся Курбаса) стали Шевченкові "Гайдамаки", поставлені на камерній сцені цього театру.

Тоді й пересічний глядач, і досвідчені театральні критики усвідомили, що монотеатр М. Мельника – явище справді неординарне. Як зумів один актор, а водночас і режисер, сценарист, адміністратор, відтворити трагізм Кобзарєвого світовідчуття, перекласти поетичний текст на драматичне дійство? Такої сили сповідальности перед глядачем, напруженого темпоритму, виразности акторського малюнка не часто зустрічаємо в сучасному українському театрі. На гадку спадали, звичайно, славетні Курбасові "Гайдамаки". Невипадково великий режисер зазначав: "... Стиль в формах мистецтва головне... Розуміння і відчуття його дає точки опори для праці над средствами артистичного проявлення актора"[1].

У "Гайдамаках" кульмінаційною є сцена вбивства Гонтою своїх дітей. Актор вирішив її за допомогою яскравої деталі – дитячих пінеток, які порожньо падають з рук на чорний квадрат сцени... Потім відбувається могутній героїчний музично-світловий перепад, і мову актор уже веде про вбивство титаревої дочки у Вільшані.

Михайло Мельник сповідує у своїй акторській техніці театр переживання на найвищому градусі емоційної напруги. Після його вистав западає глибока тиша. Приголомшені побаченим на сцені, глядачі не розходяться. Сила духовного потрясіння змушує людей чекати виходу актора ще раз. Але вже не в

Михайло Мельник у моновиставі "Парфумер" П. Зюскінда.
Театр "Крик", Дніпропетровськ.

заявленій ролі, а просто появи людини, якій дано з висоти Божественного осяяння проповідувати в храмі мистецтва вічні ідеї добра та справедливости. "Я щасливий, що ви у мене є. Ви – найкращі в світі. Я хочу, щоб ви про це знали," – говорить М. Мельник своїм шанувальникам.

Серед його глядачів – переважно студенти та, учні випускних класів шкіл, а також публіка доросла ще досвідчена. На його виставах глядачі сидять на сходах, бо глядна зала в цьому особливому місці налічує всього дев'яносто місць, має форму амфітеатру, як в епоху античності. Це скорочує відстань до серця глядача, а між першим рядом та актором взагалі відстані нема. Театр цей без завіси. Тут усе, як на долоні: і функціональні декорації, і знакове музичне та світлове оформлення, і головне – неповторна акторська особистість Михайла Мельника, який ніколи не зможе сфальшивити, бо ж відстань до глядача мінімальна. Тому й відтворює артист життя гранично загострюючи, гіпертрофуючи душевні стани своїх героїв: Жана Батиста Гренуя з роману німецького письменника Патріка Зюскінда "Парфумер", Гумберта з набоківської "Лоліти", а ще також дотепного мисливця з "Української охоти" Остапа Вишні (єдина комічна роль у репертуарі митця). Його герої постійно балансують на межі людського існування. Тексти для своїх вистав М. Мельник творить з оригіналів та перекладів, монтажно вибудовуючи їх згідно з власною режисерською концепцією. Він сам, власне, пише п'єсу, коли

романний матеріал трансформує в придатний для драматичної інтерпретації. Як, наприклад, сталося з непростим для сприйняття твором Ф.Достоевського “Кроткая”, коефіцієнт “сценічності” якого, на нашу думку, дорівнює нулеві. Михайлові Мельнику ж вдалося зробити виставу “Mollis” у цілковито сучасному постановочному рішенні.

Останнє глядацьке потрясіння сталося під час прем’єри вистави “Гріх” за мотивами твору М. Коцюбинського. Актор означив жанр п’єси як трагедію, в дужках вказавши: сучасна версія. Літературною основою вистави стало оповідання “Що записано в книгу життя”, яке М. Коцюбинський написав у 1910 р. в Чернігові.

У листі до М. Могилянського М. Коцюбинський згадував про сюжет твору: “... син вивозить в ліс стару, забуту смертю мати (почасти культурні пережитки давнього звичаю вбивати батьків), але під непереможним впливом бажання хоч раз добре поїсти і випити на похоронах – забирає її назад. Ця схема може видатись Вам грубою, але ж це тільки схема і, звичайно, важніше, як вона розроблена”[2].

Психологічний імпресіонізм М. Коцюбинського письменника віднайшов образне продовження в сценічній версії М. Мельника. Максимально наблизивши події вистави до наших днів, актор головного героя,

Потапа, переносить на узбіччя людського життя, із суцільною суспільною неправдою, яка стискає людину в лещатах безвиході. Письменник М. Коцюбинський обирає такий кут зору “...для зображення подій в оповіданні, який дав би через буденність того, що відбувається, побачити всю глибину людської трагедії”[3].

У героя вистави М. Мельника підсвідомо зароджується думка: відвезти свою матір у ліс помирати, адже голод та злидні довели родину до відчаю. Всім своїм сценічним існуванням герой М. Мельника шукає виправдання свого вчинку, адже про це благала сама старенька мати, яка стала зайвою в синовій оселі: “Я так... Куток займаю.. ох, ох.. хліб їм, а він дітям потрібний... Всім важко зі мною. Одвези мене в гай...”[4].

Цей монолог матері справді виголошує у виставі старечий жіночий голос, який потрясає сповідальною незлобивою й силою людської доброти. Цей “закадровий” голос – того ж актора М. Мельника. Така сила його психологічного та інтонаційного перевтілення! (А також – непорушність закону монотеатру. Нікого іншого у творчий процес він не допускає, інакше це вже не буде театр одного актора).

Іноді співавторами вистав М. Мельника виступають художники, сценографи, наприклад, у п’єсі “Гріх” Володимир Миколюк створив дивовижну світлово-калейдоскопічну атмосферу.

Під час фінальної сцени вистави “Гріх” на очах чоловіків-глядачів було видно сльози. Головний герой наважився виконати прохання матері. Стару спорядили на смерть, і Потап повіз її до лісу. На якій межі душевної напруги довелося існувати акторові, щоб у глядацьких душах відбувся катарсис... Адже сам герой М. Коцюбинського наважився повернути коня “...назад, по бабу”. А герой сценічної інтерпретації М. Мельника коня не повертає. Й у цьому весь М. Мельник з його категоричною моральністю, безкомпромісністю, силою акторського темпераменту. Це – актор-максималіст, проповідник високих істин.

Неодмінною складовою його театру залишається українське слово, слово-дія. Невипадково один із глядачів у книзі відгуків театру “Крик” написав: “Віднині я говоритиму тільки українською!”

Михайло Мельник у моновиставі “Гріх” за М. Коцюбинським. Театр “Крик”, Дніпропетровськ, 2004 р. Світлина С. Ісаєва

1. Курбас Л. Молодий театр // Робітничка газета. – Київ, 1917. – 23 вересня.
2. Коцюбинський М. Твори: у 7-и т. – К., 1974. – Т. 7. – С. 108.
3. Кузнецов Ю. Імпресіонізм в українській прозі кінця XIX – початку XX ст. – К., 1995. – С. 204.
4. Коцюбинський М. Твори в 2-х т. – К., 1988. – Т. 2. – С. 176.